

М. О. Проскуріна,

к. е. н., доцент, доцент кафедри мистецтв, Київський університет культури

МІЖРЕГІОНАЛЬНА КОНВЕРГЕНЦІЯ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

M. Proskurina,

PhD in Economics, Associated Professor, Associated Professor of Arts, Kyiv University of Culture

INTER-REGIONAL CONVERGENCE AS A FACTOR OF ECONOMIC DEVELOPMENT

Статтю присвячено розгляду передумов та сутності концепції конвергенції. Цей підхід спирається на припущення про тісний взаємозв'язок та взаємообумовленість динаміки розвитку регіону та темпів розвитку його сусідів. Зазначений принцип покладено в основу більшості рекомендацій від міжнародних організацій щодо моделей соціально-економічного розвитку країн, що розвиваються. Не зважаючи на значний промисловий та інтелектуальний потенціал, Україна за рядом показників знаходиться серед слаборозвинутих країн, а отже вразливих з соціально-економічної точки зору. Це означає, ризик надмірної залежності від сусідів та перепони для визначення і побудови незалежної економічної системи. В статті розглянуто передумови виникнення явища конвергенції. Окреслено негативні наслідки подібного впливу. Проведено теоретичний аналіз зв'язку між сталим розвитком та конвергенцією.

The article is devoted to the consideration of the prerequisites and the essence of the convergence concept. This approach is based on the assumption of close interconnection and interdependence of the region's development dynamics and the pace of development of its neighbors. This principle is the basis for most recommendations of international organizations concerning models of socio-economic development in developing countries. In spite of significant industrial and intellectual potential, Ukraine on the assumption of a number of indicators is among the underdeveloped countries, and therefore vulnerable from a socio-economic point of view. This highlights the possibility of a risk of excessive dependence on neighbors and obstacles to defining and building an independent economic system. In the article considered the preconditions for the emergence of the convergence phenomenon. The negative effects of such influence are outlined. A theoretical analysis of the connection between sustainable development and convergence is conducted.

Ключові слова: сталий розвиток, конвергенція, інновації, продуктивність, інклюзивність, національна ідентичність.

Key words: sustainable development, convergence, innovation, productivity, inclusiveness, national identity.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Питання конвергенції постає дуже гостро в контексті обрання курсу на стратегію сталого розвитку держави та швидких темпів становлення та розвитку культурних і креативних індустрій в світі та в Україні зокрема. Цей процес вражає своєю неоднозначністю. Його причини та передумови потребують всебічного дослідження. Економетричне моделювання не може дати нам повну картину без врахування історичних та інституційних чинників.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Одним з основних інструментів економічної науки є математичне моделювання економічних процесів. У цьому контексті перспективним побудова економічних моделей з неоднорідними просторовими ефектами. Такий підхід спирається на припущення про тісний взаємозв'язок та взаємообумовленість динаміки розвитку регіону та темпів розвитку його сусідів — конвергенції. Такий підхід і його методи широко висвітлені в роботах

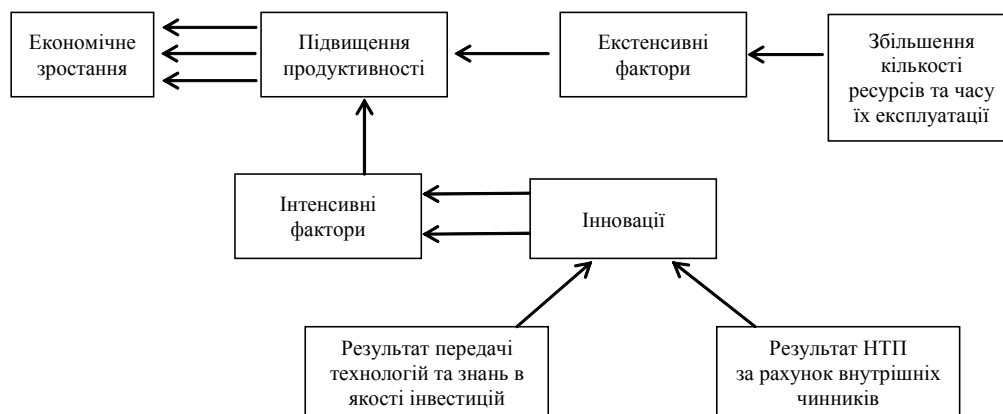

Рис. 1. Передумови економічного зростання

Л. Анселіна [1; 2], Дж. Арбіан [3], Дж.П. Елхорста [11], у спільній праці М. Фішера та Дж. Вонг [12]. Зазначені взаємозв'язки та процеси взаємодії між подібними утвореннями досліджувалися в роботах присвячених економічним кластерам М. Бест [4], Х. Чесборо [6], П. Кукі, К. Моргана та ін. [7; 8], М. Портера, П. Делгато та ін. [9]. При застосуванні економічних методів моделювання міжрегіональної конвергенції передбачається застосування граничної матриці. Сили зовнішніх екстерналій, які проявляються в ступені впливу одного регіону на інший характеризуються коефіцієнтами просторової автокореляції у регресійній моделі.

У роботах Дж. Карліно та Л. Мілс [5] досліджуються ефекти конвергенції, обумовлені національними та географічними факторами. Найбільш дослідженою є проблематика залежності ступеня конвергенції від рівня економічного розвитку географічно близьких регіонів [13]. Крім об'єктивних географічних і економічних факторів, що визначають ступінь конвергенції регіонів, розглядається інтенсивність міграційних потоків. Проте зазвичай запропоновані моделі не враховують ряд соціокультурних, поведінкових та інституційних чинників.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою роботи є теоретичний аналіз передумов взаємовпливу локалізованих та розміщених в географічній близькості економічних об'єктів та значення конвергенції для економічної системи вцілому.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Ми живемо в ХХІ ст., проте не можна ігнорувати процес становлення сучасних економічних систем та суттєві зрушення, що відбулися на геополітичній арені після Першої світової війни. Було ліквідовано колоніальні імперії, в результаті чого виникли десятки нових незалежних держав, перед яким постала необхідність становлення нових націй. Виходячи з економічних передумов, більшість з новоутворених країн мали б увійти до складу інших, більш економічно розвинутих. Проте колоніальне минуле, географічні особливості, племенні традиції мали більше значення, аніж економічна доцільність. Таким чином, сьогодні в світі існує приблизно 200 країн, серед яких є не визнані та які мають статус незалежних територій, статус яких по сьогодні залишається вельми суперечливим. Більшість з існуючих країн характеризуються невисокою економічною життєздатністю. Більше того, в багатьох відсутнє відлуння національної та громадянської єдності.

Передумовою побудови багатонаціонального світу було припущення, що різноманіття та більша кількість незалежних держав має гарантувати стабільність світу через створення багатонаціональних інститутів інвестування та управління, шляхом встановлення рівноваги. Проте контрасти, в країнах, що розвиваються, а також потужні темпи економічного розвитку окремої групи

країн виявилися вражаючим. У середині ХХ ст. найбільш розвинутими країнами вважалися країни Африки та Азії. При цьому африканські держави були багаті на природні корисні копалини, що було покладено в основу їх потенційного економічного зростання. Азія розвивалась повільніше, до моменту поширення економічної глобалізації. Після чого до категорії національного багатства було включено людський ресурс, використання якого і стало основою азіатського зростання. Сьогодні ми бачимо, що забезпеченість природними ресурсами сама по собі не дає належного ефекту і не стає запорукою стійкого зростання.

У своїй загальній масі окремі громадяни не сильно переймаються через загальне економічне зростання країни. Це питання їх стосується опосередковано. Економічне зростання оцінюється через свободу та можливість самореалізації в співвідношенні до поточних доходів та багатства. Цікавим є те, що в своєму буденному житті люди приділяють більше уваги нематеріальній сфері — моралі, традиціям, релігії, системі відносин у суспільстві. В соціально-економічному аспекті, люди зосереджені на продуктивності власної зайнятості через яку вони реалізують потребу у приналежності, самореалізації та визнанні, а також на здоров'ї та освіті. Власне така розстановка акцентів характерна для суспільств постіндустріального типу.

Концепція стійкого зростання приваблює тим, що така динаміка може забезпечити зростання рівня доходів до того, рівня, який спричинить скорочення бідності та створить передумови для підвищення продуктивності праці та її творчого наповнення.

Джерелом зростання в сучасних умовах є людський капітал, або людські ресурси. При чому не лише в кількісних показниках, проте це стосується їх якісних характеристик — освіта, здатність до інноватики, творчість та здоров'я. Все це є об'єктами соціокультурної політики та сферою довгострокового інвестування. Довгострокове інвестування полягає у відкладених поточних вигодах від використання капіталу на користь майбутнього. Реалізацію довгострокових інвестиційних стратегій можуть собі дозволити в першу чергу економічно розвинуті країни, економіка яких спрямована на обслуговування суспільства із задоволеними базовими потребами, тобто ситого соціуму. Сучасна економічна наука тільки починає досліджувати подібні системи.

В умовах забезпечення стійкого зростання функції держави доповнюються необхідністю забезпечення згуртованості, як обов'язкової передумови. Основним інструментом стає модель інклюзивності або включеності, суть якої полягає у формуванні у індивідів впевненості у тому, що зусилля кожного не будуть марні, а приведуть до загального спільного результату при гарантії захищеності економічної, юридичної та політичної. Нові та умовно молоді держави, які є різноманітними за мовними, релігійними та етнічними ознаками, в

першу чергу стикаються з проблемою ідентичності, згуртованості та інклюзивності. Більшість ресурсів спрямовується на отримання політичної влади та боротьбу за ресурси. Інвестування в довгострокові проекти та економічне зростання стає практично неможливим.

Економічне зростання генерується зростанням продуктивності (рис. 1). Є інтенсивні та екстенсивні фактори підвищення продуктивності. В умовах обмеженості часу, робимо вибір на користь інтенсивних, які ґрунтуються на впровадженні інновацій. Інновації є джерелом прогресу, проте отримані можуть бути в результаті передачі їх від країн-розробників до інших країн з метою застосування в нових умовах. Класичний підхід: технології та знання передаються від більш розвинутих регіонів у ті, що розвиваються. Це в свою чергу означається на можливостях випуску, а отже на загальній продуктивності. Існує припущення про те, що сусідство з більш розвинутими територіями має позитивним чином впливати на менш розвинуті, через поширення технологічного впливу.

Проте, насправді, ми говоримо про експлуаторську систему відносин. Більш розвинуті регіони використовують ресурсний потенціал менш розвинутих.

Забезпечуючи робочі місця, створюючи передумови для міграції населення — вони залучають приток більш дешевої робочої сили, подекуди високої кваліфікації на ті позиції, які не зайняті місцевим населенням.

Капітальні інвестиції, технологічне оснащення, розміщення власного виробництва та інші форми передачі технологій — не завжди лише створення робочих місць для місцевого населення з метою підвищення їх добробуту, мінімізації власних витрат на робочу силу. Але також обмеження потенціального технологічного розвитку і зростання через надання доступу лише до частини виробничого процесу. Гостро відчувається це в ІТ-секторі. Експлуатація природних ресурсів за заниженими цінами.

Поширення культурних цінностей — не лише спроба підвищення загального рівня освіченості та грамотності, проте переслідування в першу чергу економічних інтересів через розширення ринків збуту через формування певного стилю життя та системи цінностей. В умовах геополітичного протистояння — отримання союзних територій з населенням, що поділяє світобачення. В культурному плані — встановлення культурної однаманітності при знищенні елементів культурної ідентичності.

ВИСНОВКИ

Взаємодія соціально-економічних систем на регіональному та міжнародному рівнях є складним та динамічним процесом. Подекуди штучність та відсутність економічного обґрунтування процесів районування (на локальному рівні) та утворення незалежних держав (на міжнародному) стали одними з причин поглиблення соціальних, політичних та економічних диспропорцій в світі. Таким чином, багато національність та мультикультуралізм, як апіорі, мають виконувати роль катализатора розвитку, перетворюються на чинники гальмування та джерела ризиків.

Стратегії та концепції, які спираються на припущення про тісний взаємозв'язок та взаємообумовленість динаміки розвитку регіону та темпів розвитку його сусідів не враховують негативних наслідків подібного сусідства. Досить часто ігнорується той факт, що по суті більш сильні регіони в першу чергу експлуатують сусідні, а можливий економічний розвиток менш розвинутих сусідів є побічним результатом подібної взаємодії. Його природа в довгостроковій перспективі може мати негативні наслідки.

При прийнятті стратегії сталого розвитку як підґрунтя державних політик доцільно аналізувати широ-

ку палітру передумов, починаючи від економічних факторів, закінчуючи історичними причинами утворення окремих національних угруповань.

Література:

1. Anselin L. (1980), Estimation Models for Spatial Autoregressive Structure. — Ithaca, NY: Cornell University. — (Regional Science Dissertation and Monograph Series. Iss. 8).
2. Anselin L. (1988), Spatial Econometrics: Methods and Models. Vol. 4. — Springer Science & Business Media.
3. Arbia G. (2006), Spatial Econometrics: Statistical Foundations and Applications to Regional Convergence. Springer Science & Business Media.
4. Best M. (2001) The New Competitive Advantage. Oxford: Oxford University Press.
5. Carlino G., Mills L. (1993), Are US regional incomes converging. Journal of Monetary Economics, № 32, P. 335—346.
6. Chesbrough H. (2003), Open Innovation. Boston: Harvard Business School Press.
7. Cooke P., Boekholt P., Todtling F. (2000). The Governance of Innovation in Europe. London: Pinter.
8. Cooke P., Morgan K. (1998), The Associational Economy: Firms, Regions and Innovation. Oxford: Oxford University Press.
9. Delgado M., Porter M. E., Stern S. (2007), When Do Clusters Matter for Regional Economic Performance (mimeo). Harvard Business School.
10. Edquist C. (1997) Systems of Innovation: Technologies, Institutions and Organizations. London: Pinter.
11. Elhorst J. P. (2014), Spatial Econometrics From Cross-Sectional Data to Spatial Panels. Springer.
12. Fischer M. M., Wang J. (2011), Spatial Data Analysis: Models, Methods and Techniques. Springer Science & Business Media.
13. Krugman P., Lawrence R. (1994, April), Trade, Jobs, and Wages. Scientific America. — P. 44—49.

References:

1. Anselin, L. (1980), Estimation Models for Spatial Autoregressive Structure, Cornell University, Ithaca, NY USA.
2. Anselin, L. (1988), Spatial Econometrics: Methods and Models, Springer Science & Business Media, Berlin, DE.
3. Arbia, G. (2006), Spatial Econometrics: Statistical Foundations and Applications to Regional Convergence, Springer Science & Business Media, Berlin, DE.
4. Best, M. (2001), The New Competitive Advantage, Oxford University Press, Oxford, UK.
5. Carlino, G. and Mills, L. (1993), "Are US regional incomes converging", Journal of Monetary Economics, vol 32, pp. 335—346.
6. Chesbrough, H. (2003), Open Innovation, Harvard Business School Press, Boston, USA.
7. Cooke, P. Boekholt, P. and Todtling, F. (2000), The Governance of Innovation in Europe, Pinter, London, UK.
8. Cooke, P. and Morgan, K. (1998), The Associational Economy: Firms, Regions and Innovation, Oxford University Press, Oxford, UK.
9. Delgado, M. Porter, M. E. and Stern, S. (2007), When Do Clusters Matter for Regional Economic Performance (mimeo), Harvard Business School, Boston, USA.
10. Edquist, C. (1997), Systems of Innovation: Technologies, Institutions and Organizations, Pinter, London, UK.
11. Elhorst, J. P. (2014), Spatial Econometrics From Cross-Sectional Data to Spatial Panels, Springer, Berlin, DE.
12. Fischer, M. M. and Wang, J. (2011), Spatial Data Analysis: Models, Methods and Techniques, Springer Science & Business Media, Berlin, DE.
13. Krugman, P. and Lawrence, R. (1994), "Trade, Jobs, and Wages", Scientific America, vol. 4, pp. 44—49.

Стаття надійшла до редакції 28.12.2017 р.